

© Route55 / Shutterstock.com

Az EGSZB tényfeltáró látogatásai: a menekültek helyzete, ahogyan azt a civil szervezetek látják

TÉNYFELTÁRÓ LÁTOGATÁSRÓL SZÓLÓ
JELENTÉS – MAGYARORSZÁG
2015. DECEMBER 17-18.

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság

Tényfeltáró látogatásról szóló jelentés – Magyarország, 2015. december 17–18.

2015 decemberében és 2016 januárjában EGSZB-s küldöttségek látogattak el tizenegy uniós tagállamba, hogy találkozzanak a menekültekkel és migránsokkal foglalkozó civil szervezetekkel. A cél az volt, hogy feltárják a problémákat, a szükségleteket és hiányosságokat, a különböző szereplők sikertörténeteit és bevált gyakorlatait a jelenlegi menekültválság kapcsán, és végső soron mindezzel segítsék az uniós politikaalkotást. A magyarországi küldöttség tagjai a következők voltak: Janusz Pietkiewicz (Lengyelország, Munkaadók csoportja), Koller Erika (Magyarország, Munkavállalók csoportja) és Topolánszky Ákos (Magyarország, Különféle érdekcsoportok). Munkájukat az EGSZB titkársága részéről Ana Dumitrache és Egyedi András segítette.

BEVEZETÉS

A menekültválság tetőzésekor magyar szervezetek és nemzetközi szervezetek helyi kirendeltségei aktív és fontos szerepet játszottak a menekültek megsegítésében. Ezenkívül egy új jelenség is megfigyelhető volt: több olyan önkéntes szervezet alakult, amely a közösségi médiafelületeket felhasználva alakult meg és szervezte tevékenységét. Ezek fő ereje a gyors mozgósíthatóságban és a helyben történő gyors segítségnyújtásra való képességben állt. Mindennapi emberek tízezrei, köztük orvosok és nővérek – gyakran a hivatalos politikától eltérve – vállalkoztak arra, hogy napi munkaidejük lejártaival fogadják és segítsék a menekülteket.

Különböző szervezetek és önkéntesek vizet, élelmet, tisztálkodó szereket, gyermekgondozási cikkeket, takarókat, matracokat és hálózsákokat osztottak a menekülteknek. Bizonyos egyetemek takarókat adtak, különböző cégek pénzbeli és természetbeni adományokat juttattak el, így például fűthető sátrakat nőknek és családoknak, wifi-hozzáférést stb. Szervezetek és magánszemélyek szálláshelyeket ajánlottak fel a menekültek számára. Lakásokat béreltek és a családoknak megfelelő helyeket igyekeztek kialakítani. Voltak olyan szervezetek, amelyek szociális és pszichológiai segítséget nyújtottak a háborús események vagy az emberkereskedők visszaélései által traumatizált embereknek.

Bizonyos szervezetek – lehetőségeik határain belül – tájékoztatást nyújtottak az eljárásokról, segítettek az eligazodásban, tolmácsolásban angol, francia, arab, fárszi és urdu nyelven. Azonban ők maguk hangsúlyozták, hogy ez nem volt elég a hozzáférhető információk általános hiányának orvoslásához, különösen, ami a menedékkérők anyanyelvén történő tájékoztatást illeti.

Más szervezetek – megint csak lehetőségeik határain belül – kampányokat kezdeményeztek, hogy felhívják a közvélemény figyelmét a kényszerű lakhelyelhagyás, a migráció és a menekültkérdés problémáira, és hogy hitet tegyenek a menekültek ügye mellett. Ezek az erőfeszítések a társadalom egészét tekintve azonban csak korlátozott hatást értek el.

A szervezetek az önkormányzatokkal való együttműködést meglehetősen jónak érzékelték, különösen Szegeden, egy a szerb határhoz közeli nagyvárosban. Sor került hatékony együttműködésre Budapesten, valamint más településeken is.

A civil szervezetek megítélése szerint a rendőrség is (egy, röszkei incidenstől eltekintve) nagyon professzionálisan viselkedett. Munkájukat dicsérettel illették a kormány politikájával szemben nagyon kritikus szervezetek is.

KÖVETKEZTETÉSEK A LÁTOGATÁS SORÁN ÖSSZEGYŰJTÖTT ÉSZREVÉTELEK ALAPJÁN

A menekültválság kezelésével kapcsolatos észrevételek

Számos szervezet úgy érezte, hogy 2015 nyarán és őszén, a komoly menekültáradattal szembesülve a kormány a „rendvédelmi” szempontokat helyezte előtérbe, és nem ismerte fel a humanitárius válsághelyzetet. A hatóságok a dublini és az Eurodac rendeletek értelmében biztosítani kívánták az emberek regisztrációs központokba irányítását. Ezt a menekültek többnyire igyekeztek elkerülni, mivel az esetek többségében minél gyorsabban tovább akartak utazni Németországba vagy Svédországba.

A helyszínen a szervezetek a különböző szolgálatok, például a rendőrség és a tűzoltóság összehangolt fellépésének hiányát tapasztalták.

A befogadási feltételekről szóló irányelv értelmében az állam kötelessége volt, hogy bizonyos szolgáltatásokat, így szállást, ételmezt, orvosi ellátást nyújtson a menekülteknek. A válság magyarországi tetőzésekor ezeket a szolgáltatásokat elsősorban spontán létrejött önkéntes szervezetek nyújtották, amelyek – legalábbis eleinte – a nagy segítségnyújtó szervezetek részvételét is hiányolták.

A nyitott befogadó központok túlszűfoltak voltak: pl. az 1100 fős maximális befogadó kapacitással bíró debreceni befogadó központban 3000 embert helyeztek el.

A megkérdezett szervezetek közül néhányan úgy ítélték meg, hogy a menekültek nem kaptak elég hivatalos tájékoztatást az eljárásokról, munkalehetőségekről, és gyakran csak magyar nyelvű információ állt rendelkezésre. A megkérdezettek egy része hasonló problémát látott a jogi eljárások során hiányzó tolmácsolással kapcsolatban. Megfelelő tájékoztatás hiányában előfordulhatott, hogy a menekültek elsősorban az embercsempészeketől kapott információkra hagyatkoztak, akik többek között azzal próbálták őket félrevezetni, hogy regisztráció esetén letartóztatják őket.

A 12 évesnél idősebb kíséret nélküli fiatalok többnyire nem részesültek külön segítségnyújtásban.

Az alapvető segélycikk többnyire önkéntesektől érkeztek, és a hatóságok nem használták ki a például árvizek esetében az érintettek elszállásolására rendelkezésre álló katasztrófavédelmi infrastruktúrát és eljárásokat.

Bár minden menedékkérő elvileg jogosult az állam által biztosított jogsegélyre, ezt a kötelezettséget egyik interjúalanyunk szerint nem minden esetben teljesítették. Számos szervezet szerint különösen egy civil szervezet azonban sikeresen tudott fellépni a helyzet orvoslásában.

A kialakult helyzetben a civil szervezetek megtették azt, ami többük szerint a hatóságok dolga lett volna a menekültek megsegítésében. Tevékenységüket azonban kritika érte a kormány részéről, mondván, hogy ezzel ösztönzik és vonzzák a menekülteket. A megkérdezettek némelyike szerint még a nagy nem kormányzati szervezetek is félték attól, hogy exponálják magukat a válság első tetőzésekor.

Általában véve a szervezetek sajnálatosnak tartották a kormány részéről megvalósuló együttműködés és kommunikáció, valamint a tájékoztatáshoz való hozzáférés hiányát, illetve, hogy néha még ügyvédek sem juthattak be a befogadó állomásokra. Megint más szervezetek nem érzékelték ellenséges hozzáállást a kormány részéről; partnernek tekintették őket.

A szervezetek véleménye szerint a helyi szinten jól működő és költséghatékony együttműködés országos szinten is alkalmazható lett volna.

Később, 2015 októberében a kormány kijelölt három szervezetet (a Magyar Máltai Szeretetszolgálatot, az Magyar Ökumenikus Segélyszervezetet és a Magyar Vöröskeresztet), és forrásokat biztosított számukra, hogy segítsék és orvosi ellátásban részesítsék a menekülteket. A feladatokat felosztották a három szervezet között (pl. a nyitott befogadó állomásokhoz a Vöröskereszt fér hozzá). Néhány interjúalanyunk sajnálatosnak érezte a szervezetek felosztását a hatósági partnerek zárt körére és a többiekre, akik részvételét és tevékenységét a kormány nem igazán ismerte el, és akiket gyakran bíráltak hivatalos megszólalásokban. A kormány képviselői úgy ítélik meg, hogy mivel a kérdéskör bevándorlási eljárásokhoz kötődik, a civil szervezetekkel és önkéntesekkel való kormányzati együttműködésnek kölcsönös bizalomra kell épülnie.

Általános észrevételek a magyarországi menekültügyi rendszerrel kapcsolatban

Néhány szervezet véleménye szerint a menekültek védelme elégtelen Magyarországon, és kiterjedt a fogva tartás alkalmazása, talán azért, hogy ezzel visszatartsák a menekülteket a Magyarországra való belépéstől. Néhány szervezet nem értett egyet ezzel az állítással.

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) szerint a fogva tartás csak végső esetben alkalmazandó, és minél rövidebb időre kell korlátozódnia. Nem szabad embereket meghatározatlan ideig fogva tartani.

Néhány szervezet bírálatot fogalmazott meg a megítélt menekültstátuszok kis számával kapcsolatban. Azt is hangsúlyozták azonban, hogy a menedékkérők többsége még az eljárás lezárulta előtt elhagyta az országot, ami részben magyarázhatja a sikeres menedékkérelmek csekély arányát.

Tendenciának ítélték a menekültstátusz helyett a kiegészítő védelem megítélését is.

A menekültügyi politikai döntéshozatal tekintetében a UNHCR véleményét ki szokták kérni a jogszabálytervezetekkel kapcsolatban, ami 2015-ig akadálytalanul megtörtént. Újabban azonban előfordult, hogy a konzultáció elmaradt vagy pusztán formális volt (nem állt elég idő rendelkezésre, hogy elolvassák és kommentálják a szövegeket).

2015 júliusában és szeptemberében Magyarország több ponton módosította menekültügyi jogszabályait, és elfogadta a biztonságosnak minősített országok jegyzékét. Ezek a – több interjúalanyunk által is bírált – változtatások ahhoz vezettek, hogy az Európai Bizottság kötelezettségzegési eljárást indított Magyarországgal szemben.

AZ EGSZB-KÜLDÖTTség ÁLTAL FELKERESETT SZERVEZETEK RÖVID LEÍRÁSA ÉS TÉMÁBA VÁGÓ TEVÉKENYSÉGEI

➤ Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) magyarországi kirendeltsége

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának közép-európai (budapesti központtal működő) kirendeltsége az alábbi 8 tagállamot fedi le: Magyarország, Horvátország, Szlovénia, Szlovákia, Bulgária, Románia, Lengyelország és a Cseh Köztársaság. Nyomon követi a menekültügyi intézményrendszert és jogalkalmazást annak érdekében, hogy a menedékkérők bebocsátása, kérelmeik méltányos és hatékony elbírálása és humánus körülmények közötti fogadása biztosítható legyen. A UNHCR ugyancsak igyekszik elősegíteni a menekültek befogadó országokban való integrációját, illetve más országba való

áthelyezését, amennyiben nem maradhatnak az eredetileg menedékül választott országban. A Menekültügyi Főbiztosság a hontalan személyek régióbeli védelmét is igyekszik ellátni, azzal, hogy fellép a probléma kezelésére alkalmas jogszabályi környezet kialakításáért, illetve megerősítéséért.

A UNHCR célja, hogy a programokkal kapcsolatos döntéshozatal során az emberek szempontjai – az ő védelmük és jóllétük – élvezzenek elsőbbséget.

A szervezet különös figyelmet szentel a kiszolgáltatott helyzetűek – gyermekek, nők, idősek és fogyatékkal élők – igényeinek.

A UNHCR közép-európai kirendeltségének fontos része a közvélemény tájékoztatása a lakhelyüket elhagyni kényszerülő és a hontalan személyek helyzetéről. Ezt tájékoztató kiadványok és jelentések digitális vagy papíralapú terjesztésével, honlapok működtetésével és a médiával való együttműködés révén igyekeznek elérni a térség valamennyi országában.

A UNHCR az ENSZ egyezménye alapján működik együtt a magyar kormánnyal. A menekültválság idején a UNHCR koordináló szerepet játszott, és igyekezett elérni a legfontosabb civil szervezetek és önkéntes csoportok összehangolt működését, a hiányzó tevékenységek pótlását és az átfedések elkerülését. Ugyanez a koordinációs tevékenység a helyszínen, a szerb határon is fontos szerepet játszott.

➤ **Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetsége (MGYOSZ)**

A Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetsége Magyarország legnagyobb, nagy és közepes méretű vállalkozásokat képviselő munkaadói szervezete.

A szövetség egyes tagjai segítettek a válság tetőzése során (adományok, wifi-hozzáférés nyújtása stb.), de a szervezet mint olyan nem vitatta meg a kérdést, és a kormány sem konzultált vele.

Mivel a menekültek csak átvonultak az országon, a munkaerőpiacra nem voltak hatással. A vállalatok bizonyos ágazatokban, így például az egészségügyben a szakképzett munkaerő hiányával szembesülnek, és a népesség korosodása is jelentős probléma. A menekültek munkaerőpiaci integrációja azonban nagy kihívásnak tűnik, részben nyelvi okokból is. A szövetség szerint a munkaadók jelenleg előnyben részesítik az Unión belülről érkező fiatalok munkaerőpiaci integrációját.

➤ **Szakszervezetek Együttműködési Fóruma (SZEF)**

A SZEF az ország egyik legnagyobb szakszervezeti szövetsége és a közszféra mintegy 70 000 alkalmazottjának érdekképviseletét ellátó szervezeteket fog össze, többek között az oktatás, az egészségügyi és szociális ellátás, a közgyűjtemények, a kulturális és művészeti intézmények, a központi és helyi közigazgatás és a rendfenntartás területén.

A kormány nem konzultált a szövetséggel a menekültkérdésben, és ők maguk sem vitatták meg a kérdést, nem tettek közzé állásfoglalást, mivel úgy érezték, hogy a tagság vonakodik attól, hogy véleményt nyilvánítson az ügyben. Általában véve a szakszervezetek a magyarországi munkaerő csak mintegy 10%-át képviselik.

A SZEF Akadémia azonban tervezi, hogy kutatókkal együttműködve fellépjen a jó kormányzás előmozdítása és a populista nézetek visszaszorítása, illetve a menekültek és migránsok iránti nagyobb megértés érdekében.

➤ **Magyar Helsinki Bizottság**

A Magyar Helsinki Bizottság az ország egyik legfontosabb emberi jogi szervezete, amely számos területtel, így például a fogva tartás, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, a jogállamiság, a megkülönböztetésmentesség, a menekültügy, a hontalanság és az állampolgárság kérdéseivel foglalkozik. A UNHCR partnereként a bizottság az egyetlen olyan nem kormányzati szervezet, amely – 1998 óta – Magyarországon professzionális és ingyenes jogsegélyt nyújt menedékkérőknek. Évente mintegy 1400 embernek segítenek. Ugyancsak igyekeznek monitorozni a menekültek és a migránsok befogadására szolgáló központokat és zárt intézményeket és szükség esetén megtámadni a kiutasításról szóló határozatokat. Egyike azoknak a komolyabb szervezeti háttérrel bíró szervezeteknek, amelyek kiváló együttműködést tudtak kialakítani az újonnan alakult önkéntes szervezetekkel. Mindemellett, bár nagyon kritikusak a magyar kormánnyal szemben, megállapodásuk van a kormánnyal, amely lehetővé teszi, hogy ingyenes jogsegélyt nyújtsanak a menedékkérőknek.

➤ **MIGSZOL Szeged**

A MIGSZOL szegedi csoportja valószínűleg az első alulról építkező kezdeményezés (és egyben az első komolyabb szereplő) volt, amely elkezdett a Magyarországra érkező migránsok humanitárius helyzetével foglalkozni. A szerb határhoz közeli Szegeden az elsők között ismerték fel a humanitárius igényeket. Küldetési nyilatkozatuk szerint magyarokból, bevándorlókból és migránsokból álló nem hivatalos, független csoport, akik felszólalnak a menekülteket és menedékkérőket megillető politikai és szociális jogok megvalósításáért Magyarországon. Hisznek abban, hogy alulról induló kezdeményezésekkel lehetséges egy sokszínű és toleráns Magyarország és Európa megteremtése. Ennek érdekében kampányolnak a kitoloncolás és az őrizet ellen, felhívják a figyelmet a menekültek és menedékkérők jogaira, mindig szem előtt tartva, hogy a csoport nem pusztán a menekültek és menedékkérők érdekében, hanem velük együtt szólal fel. Egy olyan Magyarorszáért dolgoznak, ahol nincs szükség olyan címkékre, mint „menekült” és „bevándorló”, és harcolnak az ellen, hogy az emberek identitását bürokratikus kategóriák határozzák meg. Ezért nem részesülnek az Európai Unió, a magyar kormány, egyéb politikai párt vagy cég pénzügyi támogatásában.

Hierarchia mentes és a konszenzusra épülő munkájuk alapja a különböző népek és vallások, a különböző nemű, életkorú és szexuális beállítottságú emberek közötti egyenlőségbe vetett hit.

➤ **Magyar Máltai Szeretetszolgálat**

A Magyar Máltai Szeretetszolgálatot a Szuverén Máltai Lovagrend szeretetszolgálataként alapították 1989-ben, és ez Magyarország egyik legnagyobb segélyszervezete. Szükséget szenvedő, elsősorban beteg, idős, fogyatékkal élő, hátrányos helyzetű és hajléktalan embereknek segítenek. Tevékenységük minden korosztályra kiterjed, azonban a kedvezményezettek többsége Magyarországon az idősök közül kerül ki.

A MMSz-nak egy országos központja és 7 regionális kirendeltsége van, amelyek regionális központokból és helyi csoportokból állnak. Több mint 200 elsődleges és másodlagos ellátó egységet működtetnek.

Bár először szembesültek ilyen léptékű menekültproblémával, vállalták a szükséget szenvedők segítségét.

Egészségügyi alapellátást biztosítottak azon a vasútállomáson, ahol a menekültek az Ausztriába induló vonatokra vártak. Figyelemmel kísérték az országon átvonuló migránsok sorsát, és számos helyen élelemmel, ruhával látták el őket, illetve orvosi ellátást nyújtottak. A terepmunkában nagyon hasznosnak bizonyultak a mobil mentőállomások, amelyek gyorsan tudtak mozogni a különböző helyszínek között. Heteken keresztül szükség esetén éjjel-nappali szolgáltatásokat nyújtottak, és önkénteseik Horvátországban, Szerbiában és Szlovéniában is segítettek.

➤ **Migration Aid**

A Migration Aid új civil kezdeményezés, amelynek eredeti célja a Magyarországra érkező menekültek segítése abban, hogy eljussanak a számukra kijelölt menekülttáborokba, vagy továbbutazzanak az országból. Egyike az jelentős tömeget mozgósító, új, alulról építkező szervezeteknek (Facebook-csoportjuk mintegy 10 000 tagot számlál).

Központi szerepet játszottak a budapesti pályaudvarokon a válság tetőzésekor, és ezek a helyszínek az ő kezdeményezésükre váltak tranzitzőnökké. Jelentős volt figyelemfelkeltő tevékenységük is.

A Migration Aid kifejlesztett egy „InfoAid App” nevű alkalmazást, hogy a Magyarországra érkező menekültek gyors és megbízható tájékoztatást kapjanak saját anyanyelvükön.

2015 júniusában kezdték tevékenységüket, hivatalosan 2015 októberében jegyezték be őket – a gyorsabb eljárás miatt – brit segélyszervezetként.

➤ **Magyar Ökumenikus Segélyszervezet**

A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet Magyarország legnagyobb olyan szervezete, amely – a kedvezményezettnek vallásától vagy nemétől függetlenül – családoknak, gyermekeknek és hajléktalanoknak nyújt segítséget. 300 alkalmazottjuk van, és több országban is aktívak az ACT szövetségen keresztül. Kirendeltségeik vannak Ukrajnában és Afganisztánban, ahol az oktatás és a mezőgazdaság terén nyújtanak segítséget.

A menekültválság során olyan eszközöket használtak, amelyeket többnyire más embercsoportok segélyezésekor alkalmaznak, és munkájukban a családok, terhes nők és a kísérő nélküli fiatalok megsegítésére összpontosítottak. Rugalmas mobil egységeik és 24 önkéntesük éjjel-nappal dolgozott, hogy segítsen a menekültáradat kezelésében. Tájékoztatást is nyújtottak a regisztrációs pontokon, és a tolmácsolásban is igyekeztek segíteni. Jelenleg gyermekek számára tartanak foglalkozásokat (heti 3 órában) a befogadó állomásokon.

➤ **Menhely Alapítvány**

A Menhely Alapítvány alapértéke, hogy minden embernek alapvető joga van ahhoz, hogy mind jogilag, mind fizikailag, mind társas kapcsolataiban biztonságban érezhesse magát egy helyen: egy lakásban, egy településen, egy hazában. Fő céljuk, hogy ettől a lehetőségtől senki ne legyen megfosztva.

A Menhely Alapítványt 1989-ben alapították Budapesten. A Menhely Alapítvány az első olyan független, világi szervezet, mely a fedél nélkül lévő, hajléktalan, otthontalan emberek helyzetének megváltoztatása, az ilyen helyzetbe kerültek segítése, ezeknek a helyzeteknek a megakadályozása, enyhítése érdekében jött létre és működik létrehozatala óta.

Az alapítvány tevékeny részt vállalt a jelenlegi menekültválság kezelésében. Segítették a menekülteknek, és igyekeztek kideríteni, hogy viszonyulnak a hajléktalanok a menekültekhez.

Szállást és tisztálkodási lehetőséget biztosítottak, és megszervezték a menekültek menhelyekre szállítását, majd visszaszállítását. Szolgáltatásaikat és infrastruktúrájukat más szervezetek is használhatták. Egyike voltak azoknak a komolyabb szervezeti háttérrel bíró szervezeteknek, amelyek jó együttműködést alakítottak ki az újonnan alakult önkéntes szervezetekkel.

➤ **A Magyarországi Evangélikus Egyház Diakóniai Osztálya**

A menekültválság idején legjobb képességeik szerint segítették a menekülteket és jelen voltak a terepen, a befogadó állomásokon, a szerb határon, valamint Budapesten, elsősorban a Keleti Pályaudvaron. Egyike volt azoknak az egyházi szervezeteknek, amely kiváló munkakapcsolatot alakított ki az új, alulról építkező önkéntes szervezetekkel.

Ruhákat gyűjtöttek az egyházközség tagjai és alkalmazottai körében, és más adományok, így kötszerek, takarók, matracok gyűjtésére is hálózatot hoztak létre. Ezeket, valamint az általuk készített meleg ételt a befogadó állomásokon és pályaudvarokon osztották szét.

Pénzt gyűjtöttek és adományoztak az Ökumenikus Szeretetszolgálatnak gyermekgondozási cikkek vásárlására.

A Migration Aiddel karöltve tájékoztató füzetet terjesztettek többek között arab, fárszi és urdu nyelven.

A közvélemény hozzáállását tájékoztató kampánnyal igyekeznek megváltoztatni, fokozandó a menekültek helyzete iránti megértést. Beszámolókat tartanak az egyház gyülekezetei, iskolái és egyéb intézményei számára. Ez Magyarországon meglehetősen egyedülálló gyakorlatnak számít.
